

Atıfta Bulunmak İçin / Cite This Paper: Sayın, M. (2019). “Bellek” ve “Zaman” Kavramları Işığında Modiano'nun *En Uzağında Unutuşun* Adlı Yapıtına Genel Bakış”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(Ek Sayı 1): 1425-1433

Geliş Tarihi / Received Date: 03.12.2018

Kabul Tarihi / Accepted Date: 07.01.2019

Arařtırma Makalesi

“BELLEK” VE “ZAMAN” KAVRAMLARI IŞIĞINDA MODIANO'NUN *EN UZAĞINDAN UNUTUŞUN* ADLI YAPITINA GENEL BAKIŞ

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet SAYIN

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü
msayin@adu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-8443-2123

Öz

Patrick Modiano'ya 2014 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü veren İsveç Akademisi'nin daimi sekreteri Peter Englund “*kendine has bellek tekniği ile, Nazi İşgali sırasında yaşanan en akıl almaz insan hikâyelerini anlattığı ve dönemin dünyasını ortaya çıkardığı için Nobel Edebiyat Ödülü'ne değer görüldü.*” diyerek Modiano'nun usta bir bellek sanatı uygulayıcısı olduğunu ve bu yeteneği sayesinde ödüle layık görüldüğünü açıklamıştır.

Bellek sanatını (L'art de la mémoire) sergilediği örnek yapıtlarından biri olan *En Uzağında Unutuşun (Du plus loin de l'oubli)* adlı romanı Modiano'nun gençliğinde yaşadığı tutkulu ve yarım kalmış bir aşk serüveninin öykülenmesi şeklinde okura sunulur. Aynı zamanda romanın anlatıcı kahramanı olan yazar mutsuz olduğu şimdiki zamandan, kısa da olsa, mutlu olduğu geçmiş zamana bellek yardımıyla sıçramalar gerçekleştirir. Bellek aracılığıyla yapılan bu zamansal geri sapımlar yalnızca yazara ilişkin geçmiş durumların anlatılmasını sağlamaz. Romanın egemen iki uzamı olan Londra ile Paris'in öykülenen dönemdeki genel görünüşleri ve o döneme ait toplumsal özellikleri de bellek kullanımıyla okura ulaşır.

Bu çalışmanın amacı Modiano'nun *En Uzağında Unutuşun* adlı romanının Fransız ruhbilimci ve kuramcı Henri-Louis Bergson'un madde ve bellek (matière et mémoire) kuramları ile Yapısalcı Eleştiri (Critique Structuraliste) yönteminde yer alan zaman ve süre (temps et durée) kavramları yardımıyla irdelenmesi ve yazınsal bir sonuca ulaşılmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Modiano, Bellek, Zaman, Süre, Geçmiş, Mutluluk.

GENERAL OVERVIEW OF MODIANO'S NOVEL *OUT OF THE DARK* IN THE LIGHT OF CONCEPTS: “MEMORY” AND “TIME”

Abstract

Peter Englund, the permanent secretary of the Swedish Academy, who gave the Nobel Prize in Literature to Patrick Modiano in 2014 explained that Modiano is an ingenious practitioner of the art of memory and he was granted the award “*for the art of memory with which he has evoked the most ungraspable human destinies and uncovered the life-world of the occupation.*”

Out of the Dark (Du plus loin de l'oubli), which is one of the examples of his works where he displays the art of memory, is narrated to the readers as a passionate and unfinished love adventure that he had during his youth. The writer, who is also the narrator of the novel, leaps back to the time when he was happy, from the present time when he was unhappy with the help of memory technique.

The aim of this study is to examine Modiano's *Out of the Dark* by means of French Psychologist and Theoretician Henri-Louis Bergson's theories of matter and memory (matière

et mémoire) and the concepts of time and duration (temps et durée) in the method of Structuralist Criticism and to come to a literary conclusion.

Keywords: Modiano, Memory, Time, Duration, Past, Happiness.

1. GİRİŞ

“Zaman” sorunsalı aslında özyaşamöyküsü içeren romanların büyük çoğunluğunda bulunan ve bu romanların yazarlarının doğal olarak ele almak zorunda oldukları önemli bir olgudur. Özellikle Marcel Proust’tan bu güne dek “zaman” çok sayıda yazarın temel izleği olmuş, yazarların zaman karşısında takındıkları tutum, zamana yaklaşımları, anlatıları içerisinde yer verdikleri zaman kullanımları yazınsal eleştiri çevrelerinin çokça irdelediği konuların başında gelmiştir.

Birçok eleştirmen ve yazara göre zaman bir gerçeklik ve onunda ötesinde bir varoluş sorunudur. Zira var olmak tüm canlı varlıkların bu evrendeki öncelikli amacıdır. İşte bu noktada, insanı diğer canlı varlıklardan ayıran temel özellik insanın var olma sürecinde giriştiği esenlik arayışıdır. İnsan davranışlarını belirleyen “imge”lerden hareketle, insanın duyularıyla ulaştığı “algı”, akıl süzgecinden geçirdikten sonra elde ettiği “deneyim” ve son olarak da ortaya çıkan “tasarım”, yani davranış biçimi, insanın eldeki olanaklarla olası en uygun ve kendisini en çok tatmin edecek davranışı sergilemesinin yoludur.

Söz konusu bu tasarımın, İtalyan asıllı bir Yahudi baba ile Belçikalı bir tiyatro oyuncusu annenin çocuğu olan Modiano’da özellikle çocukluk ve gençlik dönemlerinde yaşadığı olaylar karşısında edindiği algıları kendi akıl süzgecinden geçirmesi ve yazıya dökmesi şeklinde gerçekleştiği söylenebilir. Yazarlık kariyeri IV. Henri Lisesi’nde okurken geometri öğretmeni, yazar ve şair Raymond Queneau’yla tanışmasıyla başlayan ve çok sayıda ödüle layık görülen Modiano’nun 2014 Yılında Nobel Edebiyat Ödülünü özellikle *bellek sanatını* yapıtlarında kusursuzca sergilediği için aldığı bilinmektedir. Yazar romanlarında geçmişten kopuş, bulanık geçmiş, kimlik arayışı, geçmişle yüzleşme, Nazi karşıtlığı, Yahudilik, Savaş sonrası bireyin ve içinde yaşanan toplumun genel durumu, travma, çocukluk, gençlik, gerçeklik, zaman, bellek ve insanın yazgısı gibi izlekleri sıkça ele almıştır. Bununla birlikte, sıkça başvurulan bu izlekler ağırlıklı olarak özyaşamöyküsel serüven ya da polisiye anlatılar içerisinde yazar tarafından okura sunulmuşlardır

2. FRANSIZ EDEBİYATI'NDAN BELLEK KONULU BİRKAÇ ÖRNEK

Özellikle savaş sonrası dönem yazarlarında “zaman” genellikle yok eden, yıkıp geçen özelliğiyle ön plandadır. Zira I. ve II. Dünya Savaşlarından sonra yaşanan insanlık dramı, dönem yazarlarının zaman olgusundan olumlu esinlenmelerine izin vermez. Sürekli

devinimiyle varoluşun sonunu hazırlayan zaman karşısında koruyan-saklayan başka deyişle varoluşun süresini uzatan “bellek” Yeni roman ve Postmodern roman anlayışını benimseyen yazarlarda çeşitli ve değışken biçimlerde ele alınmıştır.

Marcel Proust *Kayıp Zamanın İzinde (A La Recherche Du Temps Perdu)* adlı romanında esenliksiz olan şimdiki zamandan uzaklaşabilmek için esenlikli olan geçmiş zamana, gençlik yıllarına “belleği” aracılığıyla dönüş yapar ve o dönemde olabildiğince uzun kalabilmek için kayıp zamanı-geçmişini ayrıntılı anlatımlarıyla uzatmayı yeğler. Gérard Genette *Anlatının Söylemi: Yöntem Hakkında Bir Deneme (Discours du Récit Essai de Méthode)* adlı yapıtında Proust’un *Kayıp Zamanın İzinde* adlı romanına ilişkin değerlendirmelerde bulunurken, söz konusu romanın çok sayıda bölüm ve uzun anlatılardan oluşmasına rağmen aslında anlatısının bütüncül ve tek olduğunu, sabit olunan şimdiki zamanın egemenliğinde geçmiş ve gelecek arasındaki tüm gidiş gelişlerin bir bütünü oluşturduğunu belirtmiştir. (Genette, 2011).

Öte yandan, XX. Yüzyıl geçiş dönemi oyun yazarı Jean Anouilh 1937 yılında yayınladığı *Eşyasız Yolcu (Voyageur Sans Bagage)* adlı tiyatro oyununun belleğini yitirmiş bir asker ve gazeteci olan kahramanı Gaston, sonradan kim olduğunu ve geçmişini anımsamasına karşın, geçen zamandan ve durumdan yararlanarak belleğini yitirmiş gibi davranmaya devam eder. Bu durum Gaston’un geçmişinin istemediğı bölümlerini silmesi, onlardan sonsuza dek kurtulması anlamına gelmektedir. Gaston, belleğini yitirdikten sonra görevliler tarafından yeniden bulunduğu eskiden sahip olduğu karakterinin tüm olumsuz özelliklerinden kurtulmuş, sakin, erdemli, yardımsever, olaylara olumlu yaklaşım sergileyen ve sorunlar karşısında soğukkanlılığını koruyan bir kişi olmuştur. Oysaki savaşta yaralanıp belleğini kaybetmeden önceki adıyla Jacques, Gaston’un tam tersine geçmiş yaşantısında kötü bir çocuk; hayvanlara acı çektirmekten zevk alan, arkadaşlarını yaralayan, sevdiklerine zarar veren ve ailesine sürekli başkaldıran geçimsiz bir bireydir.

Bununla birlikte, günümüz Fransız kadın yazarlarından Annie Ernaux da romanlarının genelinde “zaman” ve “bellek” izleklerine çokça yer verir. Özellikle *Yalın Tutku (Passion Simple)* adlı romanındaki orta yaşlı anlatıcı kadın-kahraman (narratrice-héroïne), doğu kökenli, evli, bir adamın Paris’e geçici görevle gelişini, tanışmalarını ve birlikte çok mutlu oldukları günleri, sonrasında bu adamın ülkesine geri dönmesiyle birlikte içine düştüğü saplantılı ruhsal çöküntüyü anlatır. Bu durumdan kurtulmak için belleği yardımıyla güzel anılarını sürekli canlı tutmaya çabaladığını okurla paylaşmaktadır. Bununla birlikte, kendisini yaşlandırmaktan başka hiçbir işlevi olmadığını belirttiğı esenliksiz şimdiki zamandan kurtulmak için, sevgilisiyle birlikte geçirdiğı günlerin anlatılarına sıkı sıkıya bağı kaldığı

hikâye zamanıyla oluşturduğu geçmişinin esenlikli anlarının öykülemesini sonlandırmak istemez ve bunu okura doğrudan aktarır:

“İlk satırlarından başlayarak iradem dışında kullandığım hikâye zamanı, bitmesini istemediğim bir sürenin - o zaman yaşam daha güzeldi - tümcesinin, sonu gelmeyecek bir yinelemenin zamanıydı.” (Ernaux, 1992: 46).

Yukarıda verilen farklı Fransız yazarların yapıtlarındaki zaman ve bellek kullanımlarına ilişkin benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür.

3. YÖNTEM VE UYGULAMA

Patrick Modiano'nun “zaman” a yaklaşımının ve zamansal kullanımlarının *En Uzağından Unutuşun* adlı romanındaki yansımaları bu çalışmanın asıl konusunu oluşturmaktadır. “Zaman” (temps), “süre” (durée) ve “bellek” (mémoire) konularında çok sayıda çalışması bulunan ünlü Fransız filozof ve psikolog Henri Bergson'un özellikle “zaman” ve “süre” ye ilişkin kuramları ile başta Gérard Genette olmak üzere yapısalcı yazınsal eleştiri kuramları bu çalışmanın yöntemleri olacaktır.

Genel anlamıyla bellek insanın anılarını kaydeden, onları koruyan ve zamanı geldiğinde, başka bir deyişle ihtiyaç duyulduğunda, yaşanan olaylar, görülen imgeler, figürler ya da hissedilen duyular karşısında istemli ya da istemsiz olarak onların yeniden ortaya çıkmasını sağlayan bir olgudur. İnsana ait bu olgunun içerdiği hatırlama eylemi kendiliğinden ya da tasarlayarak gerçekleşebilir. Konusu "geçmiş" olan bellek zamansal olmakla birlikte, geçmiş, şimdi ve gelecek döngüsü içinde devinirken hatırlama eylemi şimdiki zamana ait kalır.

Ayrıca, kişiye özgü olan öznel hatırlama eylemini başlatacak bir nedene ihtiyaç duyulmasının yanı sıra, söz konusu bu neden geçmişte yaşanan bir olayı herhangi bir amaçla yeniden yorumlamak için diğer geçmiş olaylar içerisinde özenle saptanıp seçilebileceği gibi, hiçbir seçime ve planlamaya gerek kalmaksızın bir koku, bir ses, bir tat ya da bir imge aracılığıyla kendiliğinden de ortaya çıkabilir. Kişi belleği sayesinde özgürleşir, böylece tek bir anda ve tek bir yerde bulunmak zorunda kalmaz. Belleği kişiyi istediği anda geçmişe ya da şimdikiye taşıyabilen, onu zaman ve uzamdan soyutlayan, özetle var oluşunu kanıtlayan ve diğer tüm canlılardan onu ayıran en önemli ayrıcalığıdır.

Bergson'a göre geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zaman arasındaki bağı sağlayan araç insan belleğidir. Zira insan madde olarak evren içerisinde tek bir anda sadece tek bir zaman diliminde bulunabilir. Ancak, insan belleği için durum farklıdır. İnsan belleği aynı anda her zaman diliminde bulunma yetisine sahiptir. Yani zamansız ve uzamsız bir olgudur. Örneğin, bedeniyle nesnel şimdiki zamanda bulunan insan, belleği yardımıyla ister geçmişe gidebilir, isterse geleceğe

doğru yol alır. Öyleyse Bergson’un ifade ettiği gibi: “*Madde zarurettir, şuur hürriyettir;*” (Bergson, 1989: 25). Yani zaman zorunluluk, bellek özgürlüktür. Özetle madde zamana bağlıdır; insansa zamansız ve zamandan bağımsızdır. O, belleği sayesinde zamansal sıçramalar yapabilir. İster geçmişe gider, ister geleceğe yolculuk yapar; isterse çok kısa bir anı dilediği kadar uzatabilir, ya da yıllarca sürmüş bir zaman dilimini yok sayabilir. Öyleyse “bellek” insanı özgür kılar, insanın zamandan soyutlanmasını sağlayan ve onun zamansız bir varlık olmasına olanak tanıyan önemli bir yetisidir.

“(… olup bitmekte bulunan ve hatta her şeyin olup bitmesini sağlayanıdır)” (1986: 5).

“Hakiki süre varlıkları dışlayan ve üzerinde dışlarının izini bırakan bir zamandır.” (1947: 68).

“Zamanın özü onun akıp gidiyor olmasıdır.” (2015: 103).

Yukarıdaki alıntılarda Bergson’un zaman kavramına ilişkin öteki düşünür ve kuramcılarla üzerinde en çok uzlaşılan yorumlarına yer verilmiştir. Ancak, Bergson bu herkesçe bilinen ve çoğunlukla uzlaşılmış değerlendirmelerin yanı sıra zamana ilişkin farklı yaklaşımlarda da bulunmuştur. Özellikle, insan için “zaman” kavramı yerine “süre” kavramının önemine dikkat çeken düşünür, insanın yalnızca bedeniyle, maddesel bir varlık olarak, zaman içinde tek bir noktasal zamanda yer aldığını, bellek ve tin aracılığıyla ulaştığı öznel şimdiki zamanı oluşturan “süre”nin matematiksel zamanı içerdiğini ileri sürer. XX. Yüzyılın ikinci yarısında yaşamış bir diğer Fransız yazar ve filozof Gilles Deleuze, Bergson’a benzer biçimde “süre”nin aslında bellek ve özgürlük olduğunu; süre ve zaman birlikteliğinin de insan deneyimlerini ve davranışlarını oluşturduğunu belirtir (Deleuze, 2014: 91).

Buraya kadar anılan “zaman” ve “süre” tanımlarından ve de kuramlarından hareketle *En Uzağından Unutuşun* adlı romanın Modiano’nun özgürleşme çabasının öykülenmesi olduğu söylenebilir. Bu özgürleşme serüveninin iki boyutlu olduğu görülür. Birinci boyutta, yazarın yerini aldığı düşünülen, adı bilinmeyen anlatıcı-erkek kahramanın (narrateur-héros) bedensel-maddesel olarak bulunduğu bin dokuz yüz doksan dört yılından bin dokuz yüz altmış dört yılına, otuz yıl önceye belleği aracılığıyla sıçradığına tanık olunur.

“Bugün, otuz yıl sonra Paris’te, bin dokuz yüz doksan dördün bu Temmuz ayından meltemin Holland Park’ın ağaçlarının yapraklarını usul usul okşadığı o öteki yaza doğru gitmeye çalışıyorum.” (Modiano, 2014: 92).

“İlk karşılaşmamızın akşamı, otuz yıl önceki o kış mevsimi.” (2014: 13).

Her iki zamansal geri dönüş, nesnel şimdiki zamandaki anlatıcı-kahramanın yakındığı yalnızlığından, umutsuzluğundan ve mutsuzluğundan kaçışı olarak değerlendirilebilir. Zira yukarıdaki alıntılarda anlatıcı-kahramanın maddesel olarak konumlandığı şimdiki zamanın,

belleğiyle ulaşmaya çalıştığı esenlikli geçmiş zaman dilimlerine ve sürelerle oranla çok daha esenliksiz ve sıkıntı verici olduğu açıktır. Bu süreler öznel sürelerdir ve bu sürelerle yapılan içsel yolculuk anlatıcı-kahramanın özgürleşme çabasını, kendi gerçekliğini ve de her şeyin ötesinde varoluşunu kanıtlamaktadır.

İkinci boyutta ise, nesnel şimdiki zamanda kendisini rahatsız eden, peşini hiç bırakmayan, ailesine özellikle de babasına ait anılarında, ailesiyle birlikteyken yaşadığı kötü geçmişinden belleği yardımıyla yaptığı zamansal geri dönüşlerde aklına gelen, babasıyla ilintili anıların anımsanması anlatıcı-kahramanın tinsel rahatlamasına yol açar. Anlatıcı-kahraman babasıyla yaşadığı anılarını anımsayıp, babasına karşı sahip olduğu tüm olumsuz duygularını okurla paylaştıktan sonra büyük bir rahatlama içine girer.

“On beş yıl öncesine gitmeye çalışıyorum. O zamanda da bir şeyler sona ermişti. Ana babamdan uzaklaşıyordum. Babam kafelerin arka salonlarında, otel girişlerinde, ya da istasyon kafeteryalarında randevular veriyordu bana, sanki benden kurtulmak ve gizleriyle birlikte kaçmak için seçiyordu bu geçit yerlerini. Birbirimizin karşısında sessiz sessiz oturuyorduk, öyle.” (2014: 113).

“Sonra arkadan gelen on beş yıl dağılmaya başlıyordu, ancak birkaç bulanık yüz, birkaç belirsiz anı, biraz kül... Hiçbir keder bulmuyordum bundan, tam tersine rahatlama duyuyordum.” (2014: 113).

Her iki alıntıdan da anlaşıldığı üzere yazar anlatıcı-kahramanı aracılığıyla yaşamının şimdiki zamanının 15 yıl öncesindeki anılarının peşine belleği yardımıyla gitmeye çalışır ve orada babasıyla arasındaki uzaklığı yeniden yaşar, ancak bu olumsuz anımsama öngörülenin tersine anlatıcı-kahramanın psikolojik durumunu çok olumlu etkiler.

Aslında buraya kadar irdelenmeye çalışılan özgürlük arayışının iki farklı boyutunun yarattığı psikolojik etkinin aynı olduğu görülmekle birlikte; bu etkinin geçmişin olumsuz ve yarım kalan yaşanmışlıklarından kurtulmak, böylelikle rahatlamak ve rahatlamının getirdiği mutluluğa ulaşmak olduğu da açıkça saptanmaktadır. Geçmişe yapılan bu istemli yolculuk anlatıcı-kahramanda geçmişin acılarından, yarım kalmışlıklarından, belirsizliklerinden, bulanıklığından kurtulmak kısacası geçmişle hesaplaşmak için seçilmiş bir yöntem gibidir.

“Sıfırdan yola çıkacaktım yeni baştan.” (2014: 113).

Bununla birlikte, Henri Bergson’un “zaman” ve “süre” kavramlarıyla ilgili ileri sürdüğü savlarla romanın yapısal özelliklerini çözümlenmeyi amaçlayan yapısalci eleştiri kuramının “zaman” ve “süre” konularına bakışının benzerlik gösterdiği bilinmektedir. Yves Reuter, bir öyküleme eyleminde başlıca dört zaman etkenine dayalı dört farklı öyküleme türünden bahseder: *geleceğe dönük öyküleme (narration antérieure)*, *geçmişe dönük öyküleme*

(*narration ultérieure*), eş süremlî öyküleme (*narration simultanée*) ve içiçe geçmiş öyküleme (*narration intercalée*) (Reuter, 1991: 76,77). Bu öyküleme yöntemlerinden *geçmişe dönük öyküleme* yönteminin ele alınan romanın kurgulanmasında ağır bastığı, az sayıda *geleceğe dönük öyküleme*nin kullanıldığı ve genel olarak *çiciçe geçmiş* öyküleme yönteminin benimsendiği görülmektedir. Roman *Geçmişe dönük öyküleme* yöntemi kullanılarak, anlatıcı-kahramanın otuz yıl önce yaşadığı yarım kalmış bir aşk öyküsünün anlatımıyla başlar ve roman boyunca geçmişte ve şimdide yaşanan olaylar bir günce biçiminde dün, bugün, ertesî gün, akşam yediye doğru, cumartesi günü gibi zaman ifadeleriyle okura aktarılır.

“Sekize doğru uyandım; biri odamın kapısını çalıyordu.” (2014: 42).

“Dün, cumartesi, bin dokuz yüz doksan dördün bir Ekim’i, İtalya Meydanı’ndan metroyla döndüm.” (2014: 110).

“Ve bugün, güzün ilk pazarı, metroda aynı hattayım.” (2014: 111).

Buna paralel olarak, anlatının zenginleşmesi için gelecekle ilgili çok ender kullanımların anlatıcı-kahramanın gerçekleşeceğini varsaydığı bazı olayların aktarılmasına yardımcı olduğu görülür.

““Mayorka’da rahat edeceğiz. Kitaplarını yazabileceksin...”” (2014: 75).

“Birkaç ay içinde Londra’yı yeni müziklerle, alacalı giysilerle bir serinlik soluğu saracaktı.” (2014: 107).

Ayrıca, Gérard Genette zamansal çözümleme söz konusu olduğunda iki temel kavrama dikkat çeker: “Sıra” “Ordre” ve “süre” “durée” (Bal, 1977: 21). “Sıra” yazarın isteğine bağlıdır ve öznellik içerir. Öykü zamanı (*temps de l’histoire*) değişmez ve süredizimseldir. Ancak öyküleme zamanı (*temps de la narration*) değişkendir ve yazara bağlıdır. Yazar ele alarak anlattığı konuyu en iyi biçimde okura aktarmak için öykünün gerçekleştiği süredizimsel sıraya bağlı kalmayabilir. Özellikle *Yeni Roman* anlayışından bu güne dek gelen yazarların zamansal kullanımı genellikle bu yöndedir. Yazar olayların gerçekleşme sırasını anlatısı içerisinde önceleyebilir ya da geciktirebilir. Bu tercih yazarın aktarmak istediği olayları, iletme istediği mesajları en iyi şekilde gerçekleştirebilmesi için gereklidir. “Süre” kavramına gelince, yazar anlatısı boyunca *hızlanmalar* (*accélération*), *yavaşlamalar* (*relantissements*), *özetlemeler* (*résumées*) *kopukluklar* (*ellipses*) *duraklamalar* (*pauses*) ve *zamanda sıçramalardan* (*sauts dans le temps*) yararlanır. Önemsemediği konuların okura aktarımında zamanın akışını yavaşlatırken hatta durdururken, çok önemli görmediği olayların anlatımında zamansal hızlanmalar, özetlemeler yapar ya da hiç anlatmadan bir diğer olayın anlatımına geçer. Çağdaş romanların büyük çoğunluğunda da durum aynıdır. Çağımız yazarlarının büyük çoğunluğu öykünün zamansal gelişim sırasını takip etmeden *zamansal*

geri sapımlar (analepses) ya da *ileri sapımlar (prolepses)* yardımıyla okurun dikkatini canlı tutmaya çalışırlar. Bu geri sapımlar genellikle geçmiş önemli olayların öne çıkarılmasını sağlarken; ileri sapımlar daha çok geleceğe ilişkin planların ya da çeşitli varsayımların açıklanmasına olanak tanır. Çağdaş bir Fransız romanı olan *En Uzağından Unutuşun*'da Modiano'nun öyküleme zamanına ilişkin tutumu da aynı olmuştur. Öyküsünü anlattığı şimdiki zamanı kullanmak yerine otuz yıl öncesinde yaşanan bir olayın anlatımıyla romanına başlar Modiano.

“O orta boyluydu, öteki Gérard Van Bever, azıcık daha kısaydı. İlk karşılaşmamızın akşamı, otuz yıl önceki o kış mevsimi, (...)” (Modiano, 2014: 13).

İleri sapım kullanımlarında ise varsayımların aktarımı ve belirsiz zamanın aktarımının yapıldığı gözlenir adı geçen romanda:

“Her on beş yılda bir görüşürsek gelecek sefere beni tanımayabilirsin, dedi”, “Kaç yaşında olacaktık o zaman?” (2014: 131).

Romanın yazar tarafından çok sayıda bölüme ayrılmış anlatısı içinde en uzun bölüm 110. ve 131. sayfaları kapsamakta ve bu bölüm öykünün en önemli içeriğinin okurla bulunduğu bölüm olarak dikkat çekmektedir. Yazar burada geçen zamanı durdurmak istercesine *yavaşlama*, *duraklama* ve *sahne (scène)* yöntemlerinin üçünü birlikte kullanmış, zamansal olarak uzun bir süreye yayılmayan ancak içerik bakımından oldukça önemli olan ve kişisel gelişimini etkilemiş olayların okura ulaşmasını sağlamıştır. Zira bu bölüm anlatıcı-kahramanın geçmişiyle hesaplaştığı, yüklerinden kurtulduğu, kendi ifadesiyle “*yaşamını sıfırladığı*” olayların anlatıldığı önemli bir bölümdür. Bununla birlikte, romanın en kısa bölümünde yaklaşık iki saatlik bir süre yalnızca üç paragrafta özetlenir. (2014: 71). Öte yandan romanın son sayfası 15 yıllık bir sürenin tek bir sayfada anlatıldığı hem *özetleme* hem de *zamansal kopukluk* yöntemleri kullanılarak okura sunulmuştur. Zira anlatıcı-kahraman için bu on beş yıl her şeyin birbirine karıştığı, sisli, bulanık, boş ve anlamsız bir on beş yıldır.

4. SONUÇ

Henri Bergson'un *zaman*, *süre* ve *bellek* kavramlarına ilişkin kuramsal çalışmaları ışığında irdelenmeye çalışılan *En Uzağından Unutuşun* adlı romanda kullanılan zamanın düzenlenmesine ilişkin iki farklı boyutun olduğu görülmüştür. Anılar yardımıyla dönülen geçmiş zamanın esenlikli ya da esenliksiz olmasının çok önemli olmadığı, her iki durumda da anlatıcı-kahramanın sıkıntılarından kurtulduğu ve rahatladığı ve de bu sonuçtan memnun olduğu saptanmıştır.

Başka bir deyişle bellek yardımıyla yapılan bu geçmişe yolculuğun bir çeşit gerçek zaman ve uzamdan kaçış ve uzaklaşma eylemi olduğu; böylelikle de roman kahramanının özgürlüğe ve mutluluğa ulaştığı saptanmıştır. Bu saptama aynı zamanda yazarın varoluşunu anlatıcı-kahraman yardımıyla kanıtladığı anlamına da gelmektedir. Anlatıcı-kahramanın şimdiki zamanın çıkmazından belleğine başvurarak bir süreliğine de olsa uzaklaşması ve zaman-uzam gerçekliğinden bağımsız bir hal almasıyla Modiano bir tür varoluş serüveni yaşamış olur.

Ayrıca, *içiçe geçmiş öyküleme* yöntemiyle kurgulanan bu yapıtın büyük bir kısmının *geçmişe dönük öyküleme* kullanılarak yazarın şimdiki zamandan kaçışını sağlayan gençlik ve çocukluk dönemlerine ait anılarının hatırlanması ve çok az da olsa *geleceğe dönük öyküleme* ile gerçekleşmesi olası bazı olayların aktarılmasına olanak sağlamıştır.

Bununla birlikte, Bergson'un *zaman* ve *süre*'yle ilgili yaklaşımlarıyla benzerlik gösteren Yapısalcı Eleştiri kuramındaki *zaman*'a ilişkin çözümleme yöntemleri ile Modiano'nun ele alınan romanındaki *zaman* kullanımının çağdaşı diğer yazarlarla benzerlik gösterdiği, anlatısının zamansal *düzen*'inin anlatılan öykünün süredizimsel düzenine uygun olmadığı görülmüştür. Önemseydiği ve öne çıkarmak istediği olayları *yavaşlama*, *duraklama* ve *sahne* yöntemlerini kullanarak aktardığı; daha az önemli bulduklarını ise, *hızlanma*, *özetleme* ve önemli görmediklerini de *zamansal kopukluk* yöntemi yardımıyla okura sunduğu gözlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Anouilh, J. (1942). *Le Voyageur Sans Bagage*. Paris: Calmann-Lévy.
- Bal, M. (1977). *Narratologie*. Paris: Editions Klincksieck.
- Bergson, H. (1947). *Yaratıcı Tekâmül*. (M. Ş. Tunç, Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bergson, H. (1986). *Düşünce ve Devingen*. (M. Katırcıoğlu, Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bergson, H. (1989). *Zihin Kudreti*. (Miraç. Katırcıoğlu, Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bergson, H. (2015). *Madde ve Bellek*. (I. Ergüden, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Deleuze, G. (2014). *Bergsonculuk*. (H. Yücefer, Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Ernaux, A. (1992). *Yalın Tutku*. (Y. Avunç, Çev.). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Genette, G. (1972). *Figures III*. Paris: Editions du Seuil.
- Genette, G. (2011). *Anlatının Söylemi: Yöntem Hakkında Bir Deneme*. (F.B. Aydar, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Goldenstein, J.P. (1980) *Pour Lire Le Roman*. Paris: Editions J. Duculot.
- Modiano, P.(2014). *En Uzağından Unutuşun*. (2. Bs). (T. Yücel, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Proust, M. (2017). *Kayıp Zamanın İzinde*. (5. Bs). (R. Hakmen, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Raimond, M. (1988). *Le Roman*. Paris: Armand Colin.
- Reuter, Y. (1991). *Introduction A L'Analyse Du Roman*. Paris: Bordas.
- Valette, B. (1992). *Le Roman*, Paris: Nathan.
- Yücel, T. (1995). *Anlatı Yerlemleri/kişi/süre/uzam*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.